

студентів над створенням проектів міждисциплінарного характеру сприятиме поєднанню набутих знань та їх творчому застосуванню з метою отримання якісно нового знання.

До визначених вище переваг проектної технології додамо, що проектування та проектна діяльність дає можливість студентам оволодівати когнітивними вміннями вищого рівня, забезпечує високий рівень самостійності та мотивації до навчальної діяльності, дозволяє опанувати професійними навичками і вміннями безпосередньо у процесі самої діяльності, самостійно аналізувати великі обсяги інформації, контролювати свою діяльність та відповідати за її результат.

Отже, проектна діяльність, робота над проектами за професійно спрямованою тематикою є ефективною в процесі формування та удосконалення професійних якостей майбутніх фахівців з економіки. Особливої уваги потребують підбір та використання найбільш оптимальних типів професійно орієнтованих проектних завдань, що мають практичне та прикладне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. Проблема підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності / Н. Волкова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 1 (5). – С. 25 – 27.
2. Гіптерс Г. Виховання діловитості і творчості майбутніх фахівців економічного профілю / Г. Гіптерс // Рідна школа. – 2005. – Грудень. – С. 37–40.
3. Енциклопедія освіти / [голов. ред. В.Г. Кремень] ; підгот.: Н.М. Авшенюк та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1038 с.
4. Загуменнов Ю. Особистісно зорієнтовані технології в освіті / Ю. Загуменнов, Л. Шелкович, Г. Шварц // Підручник для директора. – 2005. – С. 36–47.
5. Іванченко А.В. Екологічна освіта – важливий чинник формування особистості старшокласника / А.В. Іванченко // Вісник Житомир. пед. ун-ту. – 2003. – Вип. 13. – С. 13–15.
6. Копил Г.О. Соціальне значення формування професійної культури студентів економічних спеціальностей / Г.О. Копил // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти. – 2004. – Вип. 36. – С. 32–35.
7. Метод проектів : традиції, перспективи, життєві результати : практико зорієнтований збірник / [керівник авторського колективу С.М. Шевцов]; за ред. І.Г. Єрмакова. – К. : Департамент, 2003. – 500 с.
8. Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы / Романова Е.С. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
9. Фомин Н.В. Теоретическая модель конкурентоспособного специалиста / Н.В. Фомин // Инновации в образовании. – 2004. – № 3. – С. 44–47.
10. Ярошук Д. Теоретичне обґрунтування професіограми економіста з позицій ділової комунікації / Д. Ярошук // Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития: е-журнал. – 2009. – Вип. №1.

УДК 378.013.42

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Товщик С.А., аспірант

Житомирський державний університет імені Івана Франка

У статті наведено теоретичну характеристику категорії «методологічна культура» майбутніх соціальних педагогів, зокрема підходи до визначення поняття методологічної культури, аналіз методологічних проблем загальної та соціальної педагогіки, обґрунтування теоретичних основ вдосконалення методологічної підготовки майбутнього соціального педагога.

Ключові слова: методологічна культура, формування методологічної культури, методологічна культура соціального педагога.

Товщик С.А. ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ / Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Украина.

В статье приведена теоретическая характеристика категории «методологическая культура» будущих социальных педагогов, в частности подходы к определению понятия методологической культуры, анализ методологических проблем общей и социальной педагогики, обоснование теоретических основ усовершенствования методологической подготовки будущего социального педагога.

Ключевые слова: методологическая культура, формирование методологической культуры, методологическая культура будущих социальных педагогов.

Tovchshyk S.A. THE THEORETICAL ANALYSIS OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES METHODOLOGICAL CULTURE / Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine.

The article presents a theoretical description of the category «methodological culture» of future social pedagogues, including approaches to the definition of culture methodology, analysis of methodological issues (problems) of general and social pedagogics, theoretical reasons for the improvement of the methodological training of future social pedagogues.

Key words category methodological culture the formaton of metijlgscal culture methodological culture of future social pedagogues.

Актуальність дослідження проблеми уведення й використання в системі вищої освіти категорії методологічної культури, формування методологічної культури майбутніх соціальних педагогів, засвоєння ними теоретико-методологічних основ загальної та соціальної педагогіки, термінологічного апарату соціально-педагогічної теорії, ознайомлення з науковими парадигмами розвитку теорії та практики соціально-педагогічної діяльності, розуміння розвитку та взаємозв'язку категорій соціальної педагогіки з категоріями інших соціогуманітарних наук, що становлять її методологічний профіль, визначається характером соціальної педагогіки як науки, її роллю в розвитку суспільства та закономірно відображається в організації процесу професійної підготовки соціальних педагогів. Формування методологічних основ соціальної педагогіки на сучасному етапі принципово важливе у зв'язку з становленням соціально-педагогічної практики як окремого самостійного виду професійної діяльності. Подальші напрямки розвитку соціально-педагогічної діяльності багато в чому визначаються науковими парадигмами теоретичного її осмислення [7, с. 15–27].

Актуальна необхідність збільшення культуромісткості педагогічної освіти, яка визначається як насиченість різноманітними елементами культури, а також культурними смислами, полягає в тому, щоб культура як певна цілісність, єдність цінностей, знань, почуттів і творчої дії проникла в сам зміст професійної підготовки майбутнього фахівця [8, с. 13–18].

Інноваційний характер сучасного етапу розвитку педагогічної науки, змісту університетської підготовки майбутніх соціальних педагогів передбачає створення і забезпечення умов для становлення творчої, соціально та професійно-компетентної особистості, адаптивної на особистісному, професійному та соціальному рівнях, здатної до самореалізації в суспільстві, та викликає необхідність методологічного аналізу її теоретичних основ. Даній проблемі присвятили свої дослідження відомі вітчизняні вчені: Г.Васянович, С.Гончаренко, О.Дубасенюк, Н.Ничкало. [2; 3 с. 146–152].

Проблемам методології соціальної педагогіки присвячені дослідження І.Липського, В.Краєвського, А.Малько [2; 7]. Питання методологічної підготовки спеціалістів досліджувалися такими вченими, як В.Андрєєва, В.Ковальчук, В.Краєвський, В.Сластьонін [7; 9].

Проблема формування професійної компетентності спеціалістів досліджувалася вітчизняними й зарубіжними науковцями. Так, учені (С.Вершловський, М.Галагузова, В.Кричевський, Т.Новикова, Р.Овчарова) наголошують на необхідності розробки проблеми підвищення професійної компетентності вчителя в умовах професійної освіти. Професійна компетентність визначається як інтегративна характеристика ділових та особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, сформованих у систему, достатніх для досягнення мети з певного виду діяльності в межах функціональних обов'язків працівника. Методологічна культура є важливим критерієм становлення професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів, однією з ключових компетенцій, що «допомагає не лише абстрактним роздумам дослідника, а є важливою для фахівця певної галузі» [4, с. 2].

Сучасний етап розвитку психологічної та соціально-педагогічної науки є продуктивним в дослідженні їх методологічних основ, етапом наукового плюралізму щодо сутності методології, етапом варіативності теоретичного осмислення як основних конструктів теорії, так і практичних парадигм здійснення соціально-педагогічної практики, а також формування методологічної культури спеціалістів як частини професійної компетентності майбутнього фахівця.

Однак аналіз вітчизняної психолого-педагогічної літератури й дисертаційних робіт дозволяє дійти висновку, що проблема розвитку соціально-педагогічної теорії, зокрема її методологічних основ та її вплив на формування методологічної культури як компоненту професійної компетентності майбутніх фахівців соціально-педагогічної галузі професійної діяльності, в Україні не була предметом системного

вивчення й окремого аналізу, який передбачав би цілісну характеристику теоретико-методологічних засад соціальної педагогіки як науки з позиції формуючого фактора в процесі формування методологічної культури майбутніх соціальних педагогів, вплив та взаємозв'язок методології соціально-педагогічної теорії та практики, провідних тенденцій її розвитку, взаємовідношень та зв'язків основних наукових категорій, розвитку цієї науки у XXI ст., на формування професійного світогляду та професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз результатів наукових досліджень та публікацій у періодичних психолого-педагогічних виданнях вказує на існування протиріччя між об'єктивно зростаючою потребою у високосформованій методологічній культурі майбутнього соціального педагога, та недостатністю розробки шляхів її формування у системі професійної підготовки фахівців у вищій школі. Дане протиріччя і зумовлює мету нашої статті – аналіз методологічних проблем загальної та соціальної педагогіки, обґрунтування теоретичних основ вдосконалення методологічної підготовки майбутнього соціального педагога.

Вихідними методологічними положеннями нашого дослідження виступили положення діалектики про єдність теорії та практики в пізнанні, обумовленість якості діяльності рівнем її усвідомленості; взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ переходу кількісних змін у якісні. Конкретна методологія базувалася на ідеях цілісності як принципу пояснення специфіки педагогічних явищ і процесів; суті саморозвитку і самореалізації як механізмів оволодіння особистістю функціями професійної ролі.

Динамічність сучасних соціальних умов призводить до постійної перебудови суспільної практики, її мети відповідно до останніх. Тому погоджуємося із думкою С.Гончаренка, що в процесі професійної підготовки фахівців важливе місце займає формування методологічних знань і розпочинається воно з засвоєння студентами поняття методології [4, с. 2]. Методологія є вченням про методи, принципи, підходи та положення теоретичного й практичного аспекту наукового дослідження і практичної діяльності. Визначення поняття методології в наукових джерелах дається неоднозначно, окреслюється як самостійна наукова проблема, що потребує подальшого дослідження. Так, Філософський енциклопедичний словник тлумачить методологію як «систему принципів і засобів організації теоретичної та практичної діяльності, а також як учення про цю систему» [10, с. 365].

Однією з проблем методології педагогіки виступає питання методологічної культури, у зміст якої входять: методологічна рефлексія (вміння аналізувати власну наукову діяльність), здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій, форм і методів пізнання, управління. Методологічна культура потрібна як науковому працівникові, так і вчителю. Науковий працівник, для якого характерний високий рівень методологічної культури, правильно знайде методологічні основи дослідження і буде дотримуватися їх протягом вирішення цілого комплексу поставлених завдань. Методологічна культура потрібна будь-якому працівнику освіти, адже мисленнєвий акт у педагогічному процесі спрямований на розв'язання проблем, що в ньому виникають, і він неможливий без рефлексії спеціалістом власної діяльності [3, с. 149]. Екстраполяція вищенаведеного на соціально-педагогічну діяльність як на процес вирішення соціально-педагогічних проблем дає підстави стверджувати про необхідність формування методологічної культури соціального педагога з метою оптимізації ефективності здійснюваної ним професійної діяльності.

Вибір методологічної позиції вчителя, психолога, соціального педагога чи працівника розпочинається із розуміння й чіткої постановки мети практичної діяльності, формування системи цілей. «Методологічні знання вчителя відображають у своїй структурі предметні теоретичні знання, знання про методи і форми діяльності. Серед видів діяльності вчителя чільне місце має посісти і методологічна діяльність, яка охоплює пізнання, критику, схематизацію, конструювання, програмування...» [4, с.3]. Методологія соціального педагога є формою організації мислення й діяльності, що охоплює різні типи мислення та різні види діяльності, методологічні знання становлять евристичний бік діяльності як вчителя, так і соціального педагога, відображають знання про діяльність, її об'єкт, вони повинні інтегрувати теоретичні знання із соціально-педагогічною практикою. Методологічні знання соціального педагога є основою технологічних, фахових соціально-педагогічних, філософських, що застосовуються на практиці у формі професійних умінь.

Розв'язання проблеми формування методологічної культури соціальних педагогів потребує творчого використання способів організації педагогічної взаємодії, зміни форм організації та методів навчання. Сучасні умови та стан розвитку соціальної педагогіки як науки та навчальної дисципліни затребують застосування активних, наукових методів і форм навчання: диспуту, дискусії, тренінгу, які реалізуються в контексті занять-діалогів, конференцій, колоквиумів; зростання (посилення) ролі позааудиторної самостійної роботи студентів, яка спрямована на формування навичок творчого використання набутих знань. Критерієм та результатом методологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів виступає не лише діяльність, яка здійснюється на основі логічного, цілісного, творчого процесу мислення, а й рівень методологічної культури.

Важливою і необхідною умовою дослідження проблеми формування методологічної культури майбутніх соціальних педагогів є теоретичний аналіз даної наукової категорії, яка, на нашу думку, теоретично представлена як складене поняття. Її складовими частинами виступають категорії «методологія соціальної педагогіки» на конкретно-науковому та логіко-гносеологічному рівні методологічного знання та категорія «культура» як системна характеристика особистості та майбутнього спеціаліста в галузі соціально-педагогічної діяльності.

Феномен культури в цілому визначається як історично обумовлений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей особистості, виражений у типах організації життя і діяльності людини. В контексті дослідження формування методологічної культури цікавить її інформаційна складова та способи відтворення. У цьому контексті цікавим є тлумачення культури В.Сластьоніним, згідно з яким культура – це система надбіологічних програм людської життєдіяльності, (діяльності, поведінки, спілкування), що розвиваються історично, забезпечують відтворення і зміни соціального життя в усіх його проявах. Ці програми представлені розмаїттям знань, норм, навичок, ідеалів, зразків діяльності і поведінки, ідей, гіпотез, вірувань, цілей, ціннісних орієнтацій та ін. Культура зберігає, накопичує і транслює цей досвід, генерує нові програми життєдіяльності особистості [9, с.72–102].

Культура – специфічний спосіб організації та розвитку життєдіяльності людей, представлений в продуктах матеріальної та духовної діяльності, в системі соціальних норм та соціальних інститутів та соціальних цінностях, виконує системотворчу функцію у визначенні характеру та динаміки життєдіяльності суспільства та особистості.

Формування методологічної культури вчителя, на думку В.Краєвського, складається із наступних компонентів:

1. Усвідомлення, формулювання і творче вирішення педагогічних завдань. Даному елементу методологічної культури як складової професійної компетентності, що визначає рівень успішності вирішення професійних завдань – показник майстерності педагога, присвячені дослідження Н.Кузьміної, В.Сластьоніна, В.Загв'язинського, Ю.Кулюткіна [9].
2. Конструювання та проектування майбутнім фахівцем навчально-виховного (соціально-педагогічного процесу).
3. Методологічна рефлексія або рефлексивна діяльність, яка неможлива без використання наукового знання в процесі прикладних досліджень та здійснення соціально-педагогічної практики. Рефлексія пронизує усю професійну діяльність, є необхідним і визначальним компонентом творчого мислення педагога. Типами рефлексії визначають комунікативну, – як самопізнання, та особистісну як переосмислення та перебудову суб'єктом власної діяльності, свідомості, спілкування. У контексті розгляду самоаналізу частинною рефлексії виділяють такі його види: самоаналіз, включений в безпосередню діяльність та самоаналіз ретроспективного типу. Розвиток самооцінки в процесі самоаналізу свідчить про наявність потреби та здібностей особистості до методичної рефлексії [6, с. 118–142]. До змісту методологічної культури дослідника В.Краєвський відносить методологічну рефлексію разом із здібностями до наукового доведення, критичного осмислення і творчого використання певних концепцій, форм і методів пізнання, управління, конструювання професійної діяльності [5, с.8–9].

Методологічна культура спеціаліста є системним елементом його професійної підготовки в процесі навчання у ВНЗ, складовою частиною його професіограми і передбачає уміння осмислювати сучасні соціальні проблеми, засвоєння теорії та технології соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями клієнтів, оволодіння світоглядними та методологічними принципами освоєння різних сфер соціальної практики, аналіз цілісного процесу вирішення проблем клієнта. Оптимізації фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищій школі сприятиме посилення методологічної складової в навчальних планах, що представлена навчальними дисциплінами «Методологічні основи соціальної педагогіки», «Методологія соціально-педагогічних досліджень», «Технології соціально-педагогічної діяльності» та ін. Крім того, загальні гуманітарні та філософські навчальні курси гуманітарного компоненту підготовки сприятимуть підвищенню особистісної культури спеціаліста, розширенню його світогляду. Методологічна культура соціального працівника та соціального педагога в сучасних умовах розвитку суспільства має базуватися, на нашу думку, на знаннях про соціальну структуру суспільства, її вплив на характер та специфіку соціальних та особистісних проблем людини. Методологічна культура є можливістю формування здатності спеціаліста інтегрувати теоретичні та практичні знання у структуру власної професійної компетентності, сприймати та критично осмислювати отриману інформацію. Реалізуючись через категорії та терміни, що описують соціально-педагогічні знання про певний об'єкт методологічна функція знання інших наук сприяє формуванню системи знань студентів стосовно об'єктивного дослідження соціально-педагогічної дійсності, формує логіко-наукову частину світогляду соціального педагога, що в сукупності з іншими частинами визначає його наукову позицію [7].

Отже, використання методу компілятивного аналізу публікацій наукових психолого-педагогічних досліджень для вивчення проблеми формування методологічної культури майбутніх соціальних педагогів та аналіз його результатів, дає підстави висунути гіпотезу, що категорія методологічної культури є складеною категорією, де визначальною структурно-семантичною характеристикою виступає категорія методології. Методологічна культура визначається як інтегративна характеристика особистості фахівця, що формується в процесі професійної підготовки, і є станом сформованості професійно-методологічного світогляду, системи теоретико-методологічних знань майбутнього фахівця соціально-педагогічної сфери які при певних умовах трансформуються в переконання, а завдяки ним – у специфічну діяльність, що реалізується у формі високорозвинених професійно важливих умінь. Формування методологічної культури психолого-педагогічних кадрів є процесом удосконалення їх теоретичної підготовки у ВНЗ, сприятиме виробленню критичного мислення щодо професійної діяльності та інноваційних процесів які притаманні соціально-педагогічній сфері, формуватиме методологічну грамотність в процесі підготовки даних спеціалістів [3, с. 152].

Про актуальність уведення й використання в системі вищої освіти категорії методологічної культури свідчить зростання наукового інтересу дослідників до проблеми співвідношення теоретико-методологічних основ соціально-педагогічної науки й окремого навчального предмета [3; 4; 7]. Вирішення цієї проблеми потребує розробки нових методологічних та психолого-педагогічних критеріїв добору навчального матеріалу на основі узагальнення та переосмислення відповідних даних із різноманітних галузей знань. Тому при відборі навчального матеріалу на перший план виступають «ціннісно-орієнтаційні», «смісло-світоглядні» критерії, які сприяють культурологізації та аксіологізації змісту навчальних дисциплін з акцентуванням у змісті навчальних предметів суто культурологічних категорій (смислів, цінностей) як першорядних об'єктів засвоєння [1, с.11]. Методологічна культура соціального працівника та соціального педагога в сучасних умовах розвитку суспільства має базуватися, на нашу думку, на знаннях про соціальну структуру суспільства, її вплив на характер та специфіку соціальних та особистісних проблем людини. Методологічна культура є можливістю формування здатності спеціаліста інтегрувати теоретичні та практичні знання в структуру власної професійної компетентності, сприймати й критично осмислювати отриману інформацію.

Перспектива подальших досліджень проблеми формування методологічної культури майбутніх соціальних педагогів вбачається нами у виділенні та обґрунтуванні критеріїв її становлення, рівнів формування, створення організаційно-педагогічних умов формування даного виду культури у соціальних педагогів. Також відкритими до дискусії залишається питання про основні структурні елементи методологічної культури майбутніх соціальних педагогів, значення самостійної роботи студентів в процесі формування їх методологічної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Більченко Є.В. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є.В.Більченко // Шлях освіти. – 2007. – № 3 – С. 8–12.
2. Борисова Ю. В. Методологія та методи соціальних досліджень: навч. посіб. / Борисова Ю. В. – К. : ДЦССМ, 2003. – 216 с .
3. Васянович В. Г. Вибрані твори: в 5 т. // Методологія педагогіки та педагогічна інноватика : зб. наук. праць. – Львів : Сполом, 2010. – 460 с.
4. Гончаренко С. Методологічні знання як виявлення фундаменталізації професійної підготовки вчителя / Семен Гончаренко, Василь Кушнір, Григорій Кушнір // Шлях освіти. – 2007. – №6. – С. 2–6.
5. Краевский В. В. Методология научного исследования / Краевский В.В. – СПб. : Питер, 2001. – 396 с.
6. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап : [учеб. пособ. для студ. высших учеб. заведений] / В.В.Краевский, Е.В.Бережнова. – М. : Академия, 2006. – 400 с.
7. Липский И. Методологические основы социальной педагогики // Актуальные проблемы теории и практики социальной педагогики : Материалы 9-х научно-педагогических чтений факультета социальной педагогики РГСУ 25 марта 2006 г. – М. : Перспектива, 2006. – Ч. 1. – С. 15–27.
8. Операйло С. Принципи добору змісту культурологічної педагогічної освіти / С. Операйло // Шлях освіти. – 2006.– № 2. – С.13–18.
9. Педагогика : учеб. пособ. для студентов педагогических учебных заведений / [Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н.]. – М. : Школа-Пресс, 1997. – 512 с.
10. Философский энциклопедический словарь / [гл.ред. Л.Ф. Ильичев, Н.Ф. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов]. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.